

'Tweetaligheid verrijkt de geest, dat is duidelijk'

door Roelf Reinders

Trouw 17-3-92

Het dialect staat onder druk. 'Dialect is nait van stain. t Verandert mit de tied', zong wijlen de Groninger zanger Ede Staal.

De enige streektaalfunctionaris van Nederland, dr. Siemon Reker, onderzoekt de veranderingen in het Gronings. Hij stelt vast dat het Nederlands de laatste decennia een steeds grotere invloed op het Groninger dialect heeft gekregen. Reker (41): „Ik zal niet zeggen dat het Gronings verdrongen wordt door het Nederlands, ofschoon ik daar eigenlijk wel in geloof.“ Eind deze maand verschijnt van zijn hand het boek *Hou is dat?* over aspecten van het hedendaagse Gronings. Uitgeverij Bzstòh hoopt op een zelfde populariteit als *Kek mè nâh* over het Haags, waarvan in zes jaar acht herdrukken verschenen. Reker betwijfelt echter of zijn boek over het Gronings zich aan dat succes zal kunnen meten. Reker: „Het Haags heeft als voordeel boven het Gronings dat het twee soorten 'plat' heeft. Het 'plat' aan – sociaal gezien – de onderkant, dat ontzettend populair geworden is door Jacobse

en Van-Es in Van Kooten en De Bie. En het hoge, deftige, bekakte Haags. De Hagenaren die dat bekakte spreken zijn de boekenkopers. Dat heb je in Groningen niet, dus ik heb de uitgever voorspeld dat het nooit zó'n succes zal worden.“ In 1984 werd Siemon Reker door de provincie Groningen als streektaalfunctionaris aangesteld. Voor 90 procent betaald door de provincie en voor 10 procent door de letterenfaculteit van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) kreeg hij enerzijds als taak taalkundig onderzoek naar het Gronings te doen en anderzijds het Gronings te stimuleren.

Een net van ruim 500 correspondenten binnen en buiten de provincie Groningen hield hem op de hoogte van de veranderingen in het Groninger dialect. Zijn bevindingen publiceerde hij in tijdschriften voor dialectologie en in het Nieuwsblad van het Noorden. Eind 1989 promoveerde Reker op het werkwoord *huiven*, het Groninger *hoeven*. Veel van de veranderingen in het Gronings hebben volgens Reker met het Nederlands te maken. Zo zijn er regelmatige werkwoorden in het Gronings die onder invloed van het Nederlands onregelmatig worden. De verschillende werkwoordstijden van *beginnen* bijvoorbeeld, zijn voor oudere Groningers nog: *beginnen – begunde – begund*. Maar de jongste generatie zegt al: *beginnen – begon – begonnen*. De veranderingen in het Gronings hoeven echter niet altijd met het Nederlands te maken te hebben. Reker: „*Huiven* maakt een ontwikkeling door van volstrekt onregelmatig naar puur regelmatig. Het fascinerende is dat de tussenvorm spreken. Die veranderingen vinden zeer stelselmatig plaats. Maar de invloed van het Nederlands op de veranderingen van *huiven* is onduidelijk. Er zijn wellicht ook zeer dwingende taalinterne redenen binnen het Gronings die voor veranderingen in het dialect zorgen.“

Kraantjespot-Groninger

Als enige streektaalfunctionaris in Nederland spijt het Reker dat er in andere streken nauwelijks onderzoek naar dialecten wordt verricht. „Als er elders al dialectonderzoek plaatsvindt, betreft het de studie van woorden. Men denkt: Ach, die woorden, ze mogen best verdwijnen maar ze moeten wel opgeschreven worden om aan onze kleinkin-

Dr. Siemon Reker: Waarom zou je je voor *gruin* moeten schamen als je dat zegt in plaats van *groen*?

FOTO TON BROEKHUIS

deren te tonen. Ik vind het veel interessanter te laten zien hoe de taal verandert. Als je het tempo ziet waarin het dialect verandert, ben je heel onnozel bezig als je ondertussen woordjes loopt te verzamelen. Dat kan altijd nog wel. Er is nu van alles op drift en het is voor mij volstrekt duidelijk dat daar de prioriteit ligt.“

De streektaalfunctionaris beweert geen emotie te voelen bij de snelle veranderingen in het Gronings. „Als ik zou lijden onder de vernederlandsing en het verdwijnen van Groninger woorden zou ik heel snel een maagzweer hebben of andere lastige ziektes. Ik wil de taalveranderingen objectief benaderen.“

Reker spreekt in dit verband over zijn 'relativerende bezetenheid': „Ik loop over van bezetenheid voor het Gronings. Maar ik ben geen kraantjespot-Groninger en ik krijg geen hele warme gevoelens bij het Groninger volkslied *Van Lauwerzee tot*

Dollard tou. Als ik in Drenthe geboren was, zou ik interesse hebben voor het Drents, in Friesland voor het Fries en in Timboektoe voor het ... wat spreken ze daar? Ik ben in Groningen geboren, dus interesseer ik me voor het Gronings. Maar ik lig er niet wakker van dat het Gronings zo snel verandert.“

Siemon Reker wil niet zo ver gaan als de dialectologen die beweren dat het dialect met verdwijning wordt bedreigd. De conclusie van een doctoraalscriptie van de letterenfaculteit van de RUG uit 1989, als zou de Groninger taal verdwijnen, bestrijdt hij.

Reker: „Er zijn nu nog mensen die in het Gronings opgevoed worden. Het is aannemelijk dat een deel van hen zijn kinderen ook het Gronings zal leren. Dan gaat het Gronings toch zeker nog anderhalve eeuw mee? Ik zal niet zeggen dat het Gronings verdrongen wordt door het Nederlands, ofschoon ik daar eigen-

lijk wel in geloof. Het valt niet aan te tonen, je moet het maar afwachten. Taalkundigen hebben nog nooit een model kunnen ontwikkelen om de veranderingen van taal te kunnen voorspellen.“

De stroomversnelling waarin de verandering van het Gronings is geraakt, wijt Reker aan de negatieve sfeer die het dialect omgeeft. Schoolmeesterrapporten die begin vorige eeuw voor de samenstelling van een aardrijkskundeboek over de provincie Groningen werden geschreven, getuigen daar al van. De onderwijzers schreven positief over „wering der provinciale tongvallen uit de scholen“. Het Gronings werd gevoeld als een zwakke plek in een groeiende beschaving.

Reker: „Het is al zo lang gebruikelijk om dat te zeggen. Ik kan me dat ook wel voorstellen. Je zult als onderwijzer maar een horde van 30 kinderen in je klas krijgen die alle mogelijke taalfouten maken die misschien met

het dialect te maken hebben. Ze zeggen dan: 'Leer ze nou geen dialect.' Ze voegen daar niet aan toe dat zij het dan veel makkelijker krijgen, maar dat de kinderen het makkelijker in de maatschappij krijgen. Ik vind dat nonsens, maar zo werkt het wel.“

„Na de tweede wereldoorlog hebben veel Groningers die zelf van huis uit het dialect leerden, bewust hun kinderen het Gronings niet bijgebracht. Om hen vooruit te helpen, dachten ze dan. Dat verklaart mede waarom het Gronings zo snel verandert. Want veel kinderen komen later toch weer in aanraking met de streektaal, jongens vlugger dan meisjes en voetballende jongens vlugger dan hockeyende jongens. Dat maakt de weg vrij voor heel wat taalveranderingen. Want als je het Gronings leert op je twaalfde in plaats vanaf je geboorte, leer je het anders,“ aldus Reker. In het verleden is in een aantal on-

derzoeken aangetoond dat twee- of meertaligheid negatieve gevolgen heeft. Het zou storingen in het bewustzijn veroorzaken alsmede stotteren, remmingen in de geestelijke ontwikkeling en een verminderde spreekvaardigheid.

Reker is zeer sceptisch over dit soort conclusies: „Niemand zegt dat je maar één schrijver moet lezen. Je moet zoveel mogelijk schrijvers lezen. Variatie wordt belangrijk gevonden. Tweetaligheid heeft negatieve effecten als er een negatieve sfeer rond één van de talen heerst. Als je je schaamt voor je dialect en je bent gewoon *loopm* te zeggen in plaats van *lopen*, dat als netter beschouwd wordt, krijg je remmingen en spreekangst. Iemand die in het Gronings is opgevoed, vervolgens op een positieve manier Nederlands leert en zich niet voor het dialect schaamt, heeft een voor-sprong op iemand die alleen maar Nederlands geleerd heeft. Als hij later Duits leert, kent hij allerlei grammatica-regels al uit het dialect die hij moeiteloos toe kan passen. Tweetaligheid verrijkt de geest, dat is volstrekt duidelijk.“

Vooroordelen

Vooralsnog heersen rond het Gronings tal van vooroordelen. Reker: „Ik heb ooit aan afstuderende pabo-studenten gevraagd wat ze van *gruin* vonden. Is *gruin* nou platter dan *groen*? De meerderheid vond *groen* netter. Maar hoe zit het dan met *bruin* en *broen*? vroeg ik ze toen. Nu was *bruin* keurig en *broen* plat. Dat kan dus niet. Het dialect is nog enorm sociaal bepaald en het terrein van alle mogelijke vooroordelen.“

Hier voelt Reker zijn „stimulerende taak“. Hij wil reclame maken voor het Gronings en het leuke aan het hedendaagse Gronings laten zien. Elke zondagmorgen presenteert hij voor Radio Noord een programma over de Groninger taal.

„Ik hoop dat mijn programma en mijn publikaties over het Gronings bijdragen tot een positieve beleving van de Groninger taal. Ik denk dat een boek als *Hou is dat?* op de één of andere manier effect heeft. Ik hoop dat mensen daardoor het Gronings neutraler, objectiever en geïnteresseerder ten opzichte van het Nederlands gaan beschouwen. Dat zou het uit het hoekje van platheid, domheid, het boerse kunnen halen. Waarom zou je je voor *gruin* moeten schamen als je dat zegt?“